SCURT DICȚIONAR DE TERMENI FOLCLORICI DIN JUDEȚUL HUNEDOARA

Bocet

Elegie în care se exprimă sentimentul de mare durere față de cel decedat.

Cântecul, care este o improvizație, comunică faptele săvârșite în timpul vieții de cel dispărut.

Există cântece în care se exprimă jalea soției față de soț, a mamei față de copil, a surorii față de frați, a copiilor față de părinți etc.

Bocetul transmite, odată cu sentimentul de adâncă durere, prin contrast, și sentimentul plenar al dragostei de viață.

Căluşerul

Obicei de iarnă sau joc fecioresc care își trage originea din antichitate și are la bază un cult al soarelui. Este legat de anumite elemente de viață ca cel al învierii naturii și semnăturilor.

Are un caracter sincretic (dansul, muzica, colindul și textul literar foarte bogat).

Ca obicei în județul Hunedoara este cunoscut „căluşerul de la Romos", unde gospodăria „gazdei" devine locul purificat al dezlegării Anotimpului Crăciunului și al renovării timpului calendaristic al organizării a două jocuri-hore, încununate cu petrecerea din noaptea primei zile a anului, „uspățul căluşerilor'", momente marcate prin rituri de trecere. Completarea scenariului cu acțiuni definitorii, precum „dusul după apă", „jocul ursului", „băgatul fetelor în casă", „jocurile de priveghi la uspăț", împușcarea și înmormântarea turcii împletesc memorabil ritualul cu spectacolul.

Cântecul bradului

Obicei de înmormântare atunci când se întâmplă să moară cineva tânăr, mai ales vreo fată de măritat sau vreun fecior.

Descoperit de T.T. Burada în județul Hunedoara la sfârșitul secolului trecut.

Pentru feciorii morți în primăvara vieții fetele cântă impresionantul cântec al bradului.

Bradul lung de vreo 10 m este tăiat în ziua morții în pădure de nouă feciori, curățat de ramuri până aproape de vârf, unde se lasă o coroană ce urmează să fie împodobită cu panglici, flori, bomboane și turtă.

Cu el pe umeri, feciorii trec prin sate cu capul descoperit lăsând în porțile privitorilor o mare jale.

Fetele îndoliate acuză bradul de moartea feciorului. Bradul regretă cumplit rolul ce i s-a dat de a sta ca simbol „la un cap de june" și-și blestemă ceasul când a răsărit.

Imaginile de moarte fac pe cei care l-au acuzat să-l mângâie îmbărbătându-l cu jalea lor, că jalea lor prefăcută în lacrimi în ziua înmormântării îi va menține firul vieții. Cei 9 feciori îmbrăcați în costume populare, duc bradul după mort spre a-l așeza la capul celui dus, iar fetele cântă așezate de-o parte și de lata a bradului.

Chiuitul

O glumă pusă în versuri, un joc de spirit, ori o scânteie satirică.

De obicei chiuitura (strigătura) e un catren liric satiric ce se naște în timpul dansului.

Ea poartă denumirea locului de creație: strigături de joc, de horă, de nunți, de șezătoare, etc.

Colindul

Cel mai important ciclu sărbătoresc tradițional, care are la bază deprinderea de a colinda, de a saluta cu mare bucurie nașterea Domnului, de a-l întâmpina cu urări și daruri, cântece și jocuri.

Caracterul esențial al sărbătorii este acela de a cinsti un nou eveniment al creștinității dar și începutul unei noi perioade de vegetație (Anul Nou).

Colindul deschide amplul ciclu al sărbătorilor de iarnă. El începe cu Ajunul Crăciunului și continuă până în preziua Anului Noi. Colindătorii din zonele județului Hunedoara (Valea Mureșului) își însoțesc ritmul colindelor cu dube, colindătorii numindu-se și dubași. În deplasarea lor de la o casă la alta instrumentiștii cântă diferite melodii de joc, „marșul dubelor", pe ritmurile de dube și chiuiturile femeilor în alternanță cu strigătele bărbaților.

Cununa grâului

Obicei străvechi, prilejuit de lucrările de vară, având la bază cultul fertilității.

După terminarea secerișului, se face o cunună de grâu, cu spice aurii, care se pune pe capul unei tinere secerătoare, cea mai frumoasă și cuminte fată din sat și apoi alaiul cu ea în frunte se îndreaptă spre casă cântând.

La auzul alaiului de secerători, ce străbate satul, de la fiecare casă iese cineva să stropească cu apă cununa de grâu. Când ajunge la casa fetei care poartă cununa, spre a-i fi înmânată definitiv, un fecior ia cununa de pe capul fetei și o pune pe masă, semn că petrecerea cununii poate începe.

Cu pomul

Dramă religioasă, o prelucrare a cunoscutelor date biblice având ca personaje pe Adam, Eva, Dumnezeu, Îngerii, Dracul, ciobani, dar și cu localizări și adăugiri de elemente specifice românești: în special se observă penetrația colindului. Piesa este interpretată de tineri în zilele Crăciunului colindându-se din casă în casă.

Ferecatul sau „împănatul boului"

Obicei agraro-pastoral cunoscut încă de pe vremea romanilor, aparținând riturilor de fertilitate din preajma solstițiului de vară întâlnit în zona Hațegului, în satele Silvașul de Jos, și Silvașul de Sus, în ziua de marți după Rusalii.

Împodobirea celui mai frumos bou din sat, cu o cunună de flori, se făcea în pădure de către flăcăii satului. Boul astfel împodobit este adus în sat, unde în faţa sătenilor i se pune pe spate covoare cu motive populare şi era plimbat pe uliţele satului.

În fruntea alaiului se aflau muzicanţii, împodobiţi cu ghirlande şi frunze verzi, cu boul încununat, urmat de toţi boii din sat şi de toată lumea satului.

Dacă acelaşi bou era încununat în mai mulţi ani la rând, el se bucura de un mare respect.

Jocul cerbului

Jocul cerbului este o specie a teatrului folcloric având urme ale vechilor credinţe din antichitate legate de sărbătorile de iarnă.

Obiceiul, răspândit în zona Haţegului, (satul Râul Mic, comuna Sălăşul de Sus) cuprinde o suită de personaje dintre care unele sunt mascate (blajul sau mutul), fiecare având un rol bine definit în cadrul grupului.

Cerbul este însoţit de ceata flăcăilor care trec pe uliţele satului, de la o gazdă la alta, unde cântă colinzi adecvate, a fetei, a feciorului, a ciobanului. Urmează jocul fetelor sau al nevestelor, după care se joacă cerbul. Colindătorii primesc daruri (colac, ţuică, bani) pe care le descântă vătaful. Cu aceste obiecte se pregăteşte ospăţul cerbului, iar la Anul Nou el este împuşcat şi apoi jelit de întreaga suită.

Nedeia

Cea mai mare petrecere câmpenească tradiţională, cu o largă popularitate, frecventă în judeţul Hunedoara în zonele de munte şi de deal din Ţara Haţegului, Valea Streiului, în comunele ori satele din jurul Orăştiei, Devei, în Ţinutul Pădurenilor şi Valea Luncanilor.

Fiecare sat îşi are o zi fixă a desfăşurării nedeii legată de o duminică sau o sărbătoare de peste an.

Masa rituală de la nedeie, cu simboluri, gesturi şi alimente tradiţionale au semnificaţia unei ofrande, cu rădăcini în universul spiritual precreştin.

Ospăţul stabilit uneori lângă biserică, leagă memoria familiei de strămoşi, de generaţiile dispărute semnificând unitatea dintre viaţă şi moarte.

Paparuda

Obicei de invocare a ploii, cules de Ion Pop Reteganul din Păucineşti, comuna Sarmizegetusa, cunoscut sub numele de „boz", o variantă locală a paparudelor ca şi „păpăruţa", „mămăruţa" sau „băbăruţa".

Este posibil ca obiceiul să coboare mult în timp încă de pe vremea geto-dacilor.

Plugușorul

Străvechi obicei daco-roman cu caracter agricol. În ziua de Anul Nou, ţăranii însoţind o împodobită imitaţie de plug sau chiar un plug răsturnat şi tras pe două roate de câte doi sau mai mulţi boi, umblă pocnind din bice, din casă în casă şi urează un an nou fericit, recitând variante ale unei oraţii tipice.

Urarea, declamată sau cântată, este un poem lung (până la 500 de versuri), cu întâmplări hazlii şi vorbe de duh, cu conţinut în care se succed muncile agricole, de la arat şi semănat până la secerat, recoltat şi chiar până la împletirea colacilor. În versuri pline de vervă se urează fiecărui gospodar fertilitate, abundenţă şi belşug.

Săptămâna lui Sân-Toader

Obicei „al alergărilor de cai" din zona Pădurenilor ce se desfăşoară în vremea primăverii, în prima sâmbătă de Lăsata Secului, de ziua lui Sân-Toader, patronul şi divinitatea tutelară a cailor. Caii lui Sân-Toader aveau un aspect fantastic, cutreierau plaiurile şi satele, pedepseau oamenii care au lucrat în această săptămână după asfinţitul soarelui.

În săptămâna lui Sân-Toader nu se umblă seara prin sat, e vorba că vin caii lui Sân-Toader, pe care-i prinde se vorbeşte că-i joacă până-i omoară.

Nu se mai lucrează după ce asfinţeşte soarele şi nu se umblă noaptea până nu cântă cocoşii.

Cursa cailor sacri de la Sân-Toader caută soarele dispărut în tenebrele iernii sau poartă astrul zilei pe drumul său ceresc.

Sânziene

Sărbătoare legată de plenitudinea verii (24 iunie, naşterea Sf. Ioan Botezătorul) în momentul important al solstiţiului de vară.

În zona Luncanilor şi Ţinutul Pădurenilor, în această zi se culeg de prin fâneţe tot felul de flori şi frunze, care legate mănunchi sunt atârnate la streşinea casei. Aceste flori vor fi folosite în cursul anului pentru însănătoşirea vitelor bolnave.

Simţi

Sărbătoare în întâmpinarea primăverii, de 9 martie (40 de mucenici) ce relevă ritmul cosmic. Se apropie echinocţiul de primăvară. Ciclul întunecat al lunii se încheie, lumina şi căldura soarelui vor învinge forţele întunericului. În zona Luncanilor, ziua întreagă trebuia să fie fum. Se înconjoară casa cu jar şi toate adăposturile vitelor. Forţa focului purificator devine simbolul luptei împotriva întunericului, a şerpilor ce vor ieşi din pământ.

Zilele lupului

„Zile de gădineţ" – au la bază o credinţă cu rădăcini în străvechi mitologii.

În Platforma Luncanilor au loc între 12-17 noiembrie (trei zile înainte de începerea postului de Crăciun şi trei zile din post).

Localnicii ştiu că în această perioadă lupii sunt primejdioşi, umblă în haite mari şi atacă animalele din gospodăriile ţărăneşti. Pronunţarea numelui acestui animal este nefastă; timp de o săptămână i se spune „godină" (bg. godino – fiară sălbatică).

Uneltele ascuţite, foarfecele de tuns oile, pieptenii pentru lână, erau legate de un fir de aţă de lână şi ascunse în pod să nu fie văzute, să nu umble nimeni cu ele, pentru a imobiliza gura şi colţii lupului.

Ziua ursului

Are loc pe data de 1 august, de Sf. Macovei. Este zi de sărbătoare, ceea ce conferă ursului un caracter „sacru". În acest zi ursul este numit „Al Mare", sau „Macavei". Era oprit lucrul „la lâna oilor", nu se mugeau vacile cu viţei, ca ursul să nu atace vitele din gospodărie.

„Ziua ursului" este legată şi de ritmul anotimpurilor. Ea include elemente meteorologice – în spaţiul carpatic se anunţă toamna.

Poporul ştie că din această zi vremea începe a se răci.

Ursul nu se mai scaldă în râu, în apele de munte nu se vor mai scălda copiii.

Prof. Maria RAZBA, Bibliotecar
Biblioteca Judeţeană „Ovid Densuşianu" Deva